

el-KAVÂ'İDU'L-ARABİYYETU'L-MUYESSERE ADLI ESERDE ANLATILAN GRAMER KURALLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. M. Edip ÇAĞMAR

Dicle Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Özet:

Bu çalışmada el-Kavâ'idu'l-'Arabiyyetu'l-muyessere adlı eserde anlatılan gramer kuralları incelenmektedir. Giriş kısmından sonra kitap hakkında genel bilgi, kitabın kaynakları, içeriği, konuların sırlaması ile ilgili bilgi verilmektedir. Bundan sonra bu makalenin en önemli kısmı olan gramer kuralları tahlil edilmektedir. Burada yanlış veya yanlış anlaşılmaya neden olan ilgili kural olduğu gibi alınmakta ve detaylı bir şekilde üzerinde durulmaktadır. Son kısımda ise anlatılan eksik veya yanlışlıkların nedenleri, kategorileri ve doğuracakları muhtemel sonuçları anlatılmaktadır.

AN EVALUATION ON GRAMMAR RULES İN AL-QAVA'İD AL-ARABIYYA AL-MUYASSARA NAMED BOOK

Abstract:

Grammar rules of the el-Kavâ'idu'l-'Arabiyyetu'l-muyessere are examined in this study. Next to the input given information about general information, sources of the book, content of the book and topics order. After this, analyzed the most important part of the this article Grammar rules. Here wrong or rules that lead to misunderstanding are examined in detail. In the last part. There is described in the missing or causes of errors, category of errors and possible consequences.

GİRİŞ

Allah'ın birer ayeti olan dillerden her birisinin öğrenilmesi için insanın ciddi bir emek ortaya koyması gereklidir. Her dilin kendine has özellikleri olduğundan öğrenilmesi için harcanan çaba da değişmektedir. Örneğin, bazıları kelime hazinesi, bazıları grameri, bazıları da belâğati ile ön plana çıkmış olmakla meşhur olmuş dillerdir. Arapça ise, birden fazla özellikleri ile tanınan bir dildir. Ayrıca Kur'ân dili olması, onu neredeyse diğer hiçbir dilin ulaşamadığı noktaya ulaştırmıştır. Zira İslam'ın gelişinden günümüze kadar öğrenilmesine yönelik çabalar Müslüman olan olmayan birçok millet tarafından çok yoğun bir şekilde ortaya konulmuştur.

İşte bu çalışmamız günümüzde modern bir üslûpla Arap dilinin öğrenilmesine yönelik yazılmış *el-Kavâ'idu'l'Arabîyyetu'l-muyessere* adlı eser ile ilgilidir. Bu eser Arap olmayanların Arapça öğrenmeleri için yazılmıştır.

Dünyanın değişik yerlerinde ve Türkiye'de başta bazı İlahiyat fakültelerinde olmak üzere Arapça gramerinin öğrenilmesi için bu kitap okutulmaktadır. Bu kitabın Arapçanın öğrenilmesi için yazılmış modern kitapların önemlilerinden olduğu inancındayız. Bu kitap bol alıştırma üç ciltten oluştuğundan okuyan öğrencilerin çok zamanını almaktadır. Öyle ki İlahiyat Fakültelerinde Arap diline ayrılan bütün dersleri kapsayacak kadar bir zaman almaktadır. Hatta bu zamanın tümü de yetmemektedir. Yani bu kitap okutulduğunda, İlahiyatta Arapça derslerinde öğrenciye başka bir kitap okutmanın imkanı kalmamaktadır. Öğrencilerin ve hocaların zamanını bu kadar fazla işgal eden bu tür kitapların üzerinde değişik açılardan çalışmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. Özellikle bu kitabın okutulması halinde istenilen hedefe ulaşılmıyorsa, üzerinde bilimsel çalışma yapmak daha gerekli olmaktadır.

*el-Kavâ'id*¹de sadece gramer bulunmuyor. Onun dışında gramerin anlaşılması için belki onun on katı Arapça metin ve alıştırma da bulunmaktadır. Böyle geniş bir kitabı her yönü ile incelemek bir makalede mümkün olmadığından çalışmamızı ondaki gramer kuralları ile sınırlandırdık.

Bu çalışmada kitap hakkında genel bilgi, kaynaklar, *el-Kavâ'id*'de anlatılan bazı yanlış veya yanlış anlaşılmaya neden olan gramer bilgileri, *el-Kavâ'id*'deki yanlış veya yanlış anlamaya yönelen bilgilerin nedenleri ve doğuracağı muhtemel sonuçlar ve sonuç şeklinde başlıklar bulunmaktadır. Yanlış veya yanlış anlaşılmaya neden olan gramer bilgileri başlığı altında önce, *el-Kavâ'id*'den ilgili gramerin Arapçasını aldık daha sonra onu Türkçe'ye çevirerek tespit ettiğimiz hususu izah ederek anlattık. Genelde işaret ettiğimiz hususlar için fazla veya çok eski kaynak göstermedik ve örnek vermedik. Zira ifade edilen hususlar Arapça gramer bilgisi iyi olan herkesin bildiği bilgilerdir. Örneğin, gayr-ı munsarîfîn tenvîn ve kesre almadığı herkesin malumudur.

KİTAP HAKKINDA GENEL BİLGİ

Kitabın tam ismi القواعد العربية الميسرة 'dir. İsmi'nin alt kısmında ise, سلسلة في تعليم النحو العربي لغير العرب "Arap olmayanlara Arap nahvini öğretme serisi" şeklinde bir bilgi bulunmaktadır.² Kitap üç cilt olup Câmî'atu'l-Melik Su'ûd'daki M'ahadu'l-Lugati'l-'Arabîyye'de görevli Dr. Mahmûd İsmail Sînî, Dr. İbrahim Yûsuf es-Seyyid ve Muhammed er-Rifâî eş-Şeyh tarafından yazılmıştır. Çalışmada esas aldığımız nüshası İstanbul'da Cantaş tarafından basılmış nüshadır.

Kitapta genelde kısa ve basit bir metinle konuya giriş yapılmakta, daha sonra alışırmalar ile devam edilmekte ve konu gramerinin özeti ile son bulmaktadır. el-

¹ Bu makaleye konu olan *el-Kavâ'idu'l'Arabîyyetu'l-muyessere*'nin ismi çok uzun olduğundan makalede sadece *el-Kavâ'id* kelimesini kullanmakla yetinmekteyiz.

² Bkz. Mahmûd İsmail Sînî, İbrahim Yûsuf es-Seyyid, Muhammed er-Rifâî eş-Şeyh, *el-Kavâ'idu'l-'Arabîyyetu'l-muyessere*, byy., bty., Kapak sayfası.

Kavâi'd'de işlenen konuların içindeki alt kısımlar genelde aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır.

النص، مناقشة، الفهم، اقرأ، الشرح، التدريبات، الخلاصة

النص kısmı basit ve kısa bir metinden oluşmaktadır. Metinde ilgili derste anlatılan gramerden örnekler bulunmaktadır. مناقشة kısmında ise, metne yönelik sorular bulunmaktadır. اقرأ kısmı da bir önceki iki kısım gibi çok azdır. Bu kısım metinde anlatılan gramer kuralı ile ilgili cümlelerden meydana gelmektedir. Maksat, öğrencinin o cümleleri tekrar edip verilen kuralı daha iyi anlamasıdır. الشرح kısmı ise, konunun ilk metni içinde geçen ve anlatılan kuralla ilgili olan cümlelerin açıklamasından ibarettir.

التدريبات kısmına gelince, “*el-Kavâ'id*”in en uzun ve en önemli kısmıdır. Onda alıştırmalar çeşit çokluğu ile birlikte birçok örnek ihtiva etmektedir. Alıştırmalar hep anlatılan gramer konusunun pekiştirilmesine yöneliktir. Alıştırma kısmında boşluk doldurma, karşılaştırma, kelime veya cümle değiştirme, istenileni belirleme, sorulan bir soruya cevap verme vb. birçok alıştırma türü bulunmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz üzere alıştırma açısından *el-Kavâ'id* zengindir. Hatta bazen hem öğrenciyi hem de hocayı bıktırarak bir hale getirmektedir. Zira bazen bir veya iki cümlelik gramer anlatılmakta ki o da daha önceki konulardan bir şekilde anlaşılmakta ve daha önce geçen metinlerde kullanılmakta olduğu halde onun için sayfalarca alıştırmalar verilmektedir.

الخلاصة kısmında ise, derste verilmek istenen gramer konusu özet bir şekilde anlatılmaktadır. Bütün metin ve alıştırma buna göre, şekillenmektedir.

Kitabın ilk cildi birçok Nahiv kitaplarında olduğu gibi, الجملة المفيدة ile başlamaktadır. Son cildin son konusu ise, *el-Keşfu fi'l-me'âcim* konusudur. Bu konu, gramer kitaplarında bulunmayan bir konudur. Onunla öğrencinin sözlüklerden istifade etmesi hedeflenmiştir. *el-Kavâ'id*'de her konuya ait birçok alıştırma bulunmakla birlikte “*tedrîbâtun 'amme*” şeklinde ayrıca kısımlar da çok vardır.

el-Kavâ'id'in giriş kısmında şaz ve garip kurallar, anlatılmaktan sakınıldığı ayrıca bu kitaba başlayanların öncelikle *el-'Arabiyyetu li'l-Hayat* adlı eseri okumalarının gerekli olduğu ifade edilmektedir.³ Kitabın geneline bakıldığında öğrencinin bıkmaması ve konuların kolay öğrenilmesi amacıyla gramer açısından kitap çok kolaylaştırılmış ve özetlenmiştir. Bu husus, makalenin sonraki kısımlarında bulunan örneklerden de anlaşılacağı üzere bazı gramer kurallarının yanlış verilmesine veya yanlış anlaşılmasına sebep olmuştur.

KAYNAKLAR

Bu kısımda da konuyu gramer açısından incelemeye çalışmaktayız. Onun için gramer ile ilgili kaynakları tespit etmeye çalışacağız. *el-Kavâ'id*'deki gramer kaynaklarını *el-Kavâ'id*'deki bilgilerden çıkarmak mümkün değildir. Çünkü onda verilen bilgiler çok muhtasar ve genelde hemen hemen bütün âlimlerin üzerinde ittifak ettiği bilgilerden meydana gelmektedir. Ayrıca kitapta herhangi bir Nahiv âlimine veya Nahiv kitabına da

³ Sîni vdğr., *a.g.e.*, I, 9.

aftta bulunulmamaktadır. Ancak ön söz kısmında yabancı dil öğretimi alanındaki tecrübelerden istifade ettikleri belirtilmektedir. Bu tür kaynaklardan hangisinden yararlandığı konusunda ise, herhangi bir malumat bulunmamaktadır.

Kaynakların tespiti için elimizde sadece kitap sonunda verilen bibliyografya kısmı kalmaktadır.

Bibliyografyada isimleri zikredilen kitaplar ise, şunlardır.

Şerhu İbni 'Akil, Şerhu'l-Eşmûnî, Evdahû'l-mesâlik, Mebâdiu Kavâi'di'l-lugati'l-'Arabîyye (Muhsin Bârûm ve âharûn), (en-Nahvu'l-vâfi, Abbâs Hasan), Kavâi'du'l-lugati'l-'arabîyye (Mubarek Mubarek), Tahkîkun li şerhi'l-Eşmûnî (Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd).

Yukarıda verilen kitaplara bakıldığında önemli kısmının klasik gramer kitapları olduğu ve çoğunun da grameri detaylı bir şekilde anlattığı görülmektedir. Ancak el-Kavâi'd'de anlatılan kurallardan yazarların öncelikle detayla ilgilenmedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum çok normaldir. Zira kitabın hitap etmek istediği kitle için detay gerekmemektedir. Fakat ileride de anlatacağımız gibi, Arapça öğrenen her öğrenci için çok önemli olan bazı konuların anlatılmaması beklenilmeyen bir durumdur.

İÇERİK

Daha önceden belirttiğimiz üzere kitap üç ciltten meydana gelmektedir. Genelde her derste dersin sonunda bir gramer konusunun özeti verilmektedir. Ancak anlatılan gramer konusu özeti özeti olduğundan bazen yetersiz kalmaktadır.

el-Kavâi'd'in birinci cildinde yirmi beş, ikinci cildinde yirmi dört ve üçüncü cildinde ise, yirmi yedi konu olmak üzere toplam yetmiş altı ders bulunmaktadır. Çoğu derste bir gramer konusu işlenmektedir. Ancak bazen bir gramer konusu birden fazla derste işlenmektedir.

Birinci ciltte işlenen konular:

- 1- الجملة المفيدة أ-أنواع الجملة ب-أنواع الكلمة 2-الاسم المذكر والاسم المؤنث 3-المفرد المثنى والجمع 4-أنواع الجمع 5-الاسم النكرة والاسم المعرفة وأنواع الاسم 6-الجملة الاسمية (المبتدأ والخبر) 7-أنواع الفعل (ماض- مضارع-أمر) 8- الجملة الفعلية (الفاعل-تأنيث الفعل معه) 9-الجملة الفعلية (المفعول به) 10-حروف الجر 11-إعراب المضاف إليه 12-الصفة 13-إعراب المثنى 14-إعراب جمع المذكر السالم 15- حذف نون المثنى وجمع المذكر السالم عند الإضافة 16-إعراب جمع المؤنث السالم 17-إعراب جمع التكسير 18-الفعل الصحيح والفعل المعتل 19-نصب الفعل المضارع 20-جزم الفعل المضارع بعد (لم-لاناهاية-لام الأمر) 21-استعمال الضمائر أولا الضمير المنفصل والضمير المتصل ثانيا أنواع الضمير المنفصل 22-الأفعال الخمسة 23-استعمال الضمائر (الضمائر المتصلة بالاسم) 24-ضمائر الرفع المتصلة بالأفعال الصحيحة 25-ضمائر النصب المتصلة بالأفعال الصحيحة

İkinci ciltte yer alan gramer konuları:

- 1-الأسلوب الاستفهام وجوابه 2-بقية أدوات الاستفهام (السؤال) 3-اسم الإشارة 4-الأسماء الموصولة 5-النسب 6-أنواع الخبر 7-تقدم الخبر على المبتدأ 8-أ-النواسخ كان وأخواتها 9-ب-وأخواتها 10-أنواع الصفة

- 11-الأسماء الخمسة وإعرابها 12-التمييز 13-العدد أتذكيره وتأنيثه 14-العدد ب-تمييزه 15-الفعل المثالي وإسناده إلى الضمائر 16-الفعل الأجوف وإسناده إلى الضمائر 17-الفعل الصحيح المضعف وإسناده إلى الضمائر 18-نائب الفاعل وبناء الفعل للمجهول منه 19-ظرف الزمان وظرف المكان 20-الحال 21-أنواع الحال 22-المستثنى 23-العطف 24-النفي

Üçüncü ciltte yer alan gramer konuları:

- 1-العفل اللازم والفعل المتعدي 2-الأفعال المتعدية لمفعولين 3-المفعول المطلق 4-المفعول لأجله 5-أفعال المقاربة والرجاء والشروع 6-الشرط وادواته 7-اقتران جواب الشرط بالفاء 8-العدد أ-إعرابه وبناءه 9-العدد ب-صوغه على وزن فاعل 10-البناء أ-الأسماء المبنية 11-ب-الأفعال المبنية 12-الممنوع من الصرف أمن الأعلام 13-الممنوع من الصرف ب-من الصفات 14-الممنوع من الصرف ج-حالات أخرى يمنع فيها الاسم من الصرف 15-المقصود والمنقوص والممدود 16-كان وأخواتها (معانيها والمتصرف منها والجامد) 17-بعض مواضع كسرة همزة إنَّ ب-إتصال ما الكافة بإنَّ وأخواتها 18-لا النافية للجنس 19-التوكيد 20-البدل 21-المستثنى أ-المستثنى ببالا 22 ب-المستثنى بخلا وعدا وحاشا 23-كم الاستفهامية وكم الخبرية 24-أسلوب التعجب 25-أفعال المدح والذم 26-المنادى 27-الكشف في المعاجم

İşlenen konulara bakıldığında bir kısmının Sarf ilminin, bir kısmının ise, Nahiv ilminin konuları olduğu görülür. Son işlenmiş konu ise, dolaylı olarak sarf ilmi ile ilgili bir konudur. İşlenen konular çoğu zaman detaya inilmeden işlenmiştir. Bir kısmı detay olmazsa bile öğrenci için yeterlidir. Ancak bir kısmında verilen bilgiler çok yetersizdir. Örneğin, cem-i müzekker-i salim için anlatılanlar yetersizdir.⁴ Zira orada verilen kuralla yetinen bir öğrenci Arapçada her kelimenin cem-i müzekker-i salim olabileceğini düşünebilir. Yine *el-Kavâi 'id'*deki izafetle ilgili bilgi de yetersizdir.⁵ Çünkü onun dışında başka herhangi bir bilgiyi öğrenmeyen kimse, lafzî izafetin amacının ne olduğunu net olarak bilemez ve muzâfın başına (ال) takısının hiçbir zaman gelemeyeceğini düşünür. Bununla ilgili diğer bir örnek ise, كان ve benzerlerini zikretmek istiyoruz. Zira onların anlamının isimlerinin sadece belli bir zamanda haberleri ile vasıflanmasından bahsedilmektedir.⁶ Halbuki onlar صار “olmak” anlamlarında gelmektedir. Bununla ilgili daha birçok örnek zikredilebilir.

Detay olmazsa bile yeterli konu için ise, zamirler örnek olarak gösterilebilir. Onların hakkındaki bilgi çok detay değil; ama yeterlidir. Zira öğrencinin bilmesi gereken birçok bilgi verilmiştir.⁷ Yine gayr-ı munsarif ile bilgiler de hemen hemen her öğrenciye yetecek kadar verilmiştir.⁸ Bunun için bedel veya diğer bazı konuları da örnek olarak zikredebiliriz. Zira bedel konusunda en önemli olan üç bedel çeşidine de yer verilmiştir.⁹

*el-Kavâid'*de işlenmiş gramer konularının iki yönden eksik olduğunu düşünmekteyiz. Birincisi yukarıda belirttiğimiz gibi tafsîlatın olmamasıdır. Bu tafsîlat daha önce ifade ettiğimiz gibi, bazen gerekiyor. Hatta faydası da oluyor. İkincisi ise, bazı önemli konuların işlenmemiş olmasıdır. İğrâ, tahzîr, iştiğâl vb. bazı konuların hiç işlenmemiş olması da fazla bir eksiklik doğurmamaktadır. Zira bu konular bazı edebî metinler hariç

⁴ Sîni vdğr., *el-Kavâi 'd*, I, 147.

⁵ Sîni vdğr., *a.g.e.*, I, 112.

⁶ Sîni vdğr., *a.g.e.*, III, 167.

⁷ Sîni vdğr., *a.g.e.*, I, 233-279.

⁸ Sîni vdğr., *a.g.e.*, III, 120-140.

⁹ Sîni vdğr., *a.g.e.*, III, 207.

Arapça metinlerde fazla bulunmamaktadır. Ancak ism-i fiiller, nisbet temyizi, ليس 'ye benzeyen nefiy edatları, ism-i tasğîr, ism-i zaman, ism-i mekan, fiilin amelini yapan isimler, mübteda ve haberin hazfinin vacip olduğu yerler, lafzî te'kîd, i'râbta yeri olan ve olmayan cümleler, bazı önemli harfler, ism-i fâil, ism-i mef'ûl ve diğer bir kısım konuların işlenmemiş olması büyük bir eksikliktir. Bütün bunlara bakıldığında anlatılmayan çok konu bulunmaktadır. Belirtiklerimizin dışında da bir kısım konular söylenebilir.

İçerik ile ilgili diğer bir husus ise, doğru olmayan veya yanlış anlaşılmaya sebep olabilecek bazı bilgilerin verilmiş olmasıdır. Onlar bu makalenin ileriki sayfalarında detaylı bir şekilde işlenmektedir.

SIRALAMA

Gramer kitaplarında konuların sıralaması çok önemlidir. Zira bir ilimde hangi konunun ne zaman ve nerede işleneceği tespit edilmeden ders vermek çok olumsuz durumlara sebep olabilir. Bu, özellikle bazı konuların zor bazılarının ise, kolay ve bazı konuların anlaşılması diğer bazı konuların bilinmesine bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca öğrenci bazı konularla sürekli karşılaşır. Fakat bazıları ise, az karşılaşır. İşte belli bir sistem ve amaç gözetilmeden konuların sıralanması, öğrenci açısından çok zararlı olabilir. Örneğin, zikrettiğimiz bu hususlar gözetilmeden konular sıralandığında, dilin öğrenilmesi öğrenciye ağır gelir ve onu ümitsiz yapıp bıktırır. Fakat kolay konulardan zor konulara geçmek, öncelikle öğrencinin her gün gördüğü şeyleri öğrenmesi ve birbirlerine bağlı konuları sıra ile öğrenmesi daha faydalı olmaktadır. Bu hususlar öğretim kurallarına uygun olduğundan ve öğrencinin daha kısa sürede öğrenilmesi hedeflenen bilgileri öğrenmesinden dolayı öğrencinin dil öğrenmeye karşı isteğini artırır.

Bilindiği üzere genelde klasik Nahiv kitaplarının kendilerine göre, konuları sıralama sistemi vardır. Klasik kitapların sıralama biçimlerinde yukarıda belirttiğimiz hususlarla birlikte müellifin meylî ve okuyucunun istifade etmesi gibi durumların da etkisi vardır.

Bunun için bazılarında, cümlede merfû olanlar, sonra mansûb olanlar ve daha sonra mecrûr ve meczûm olanlardan sıra ile bahsedilmiştir. Bir kısmı ise, Amil, mamûl, amel başlıkları altında konuları işlemiştir. Bazılarında ise, kelimeler asıl konu olarak ele alınmış ve alfabetik sıraya göre, işlenmiştir. Klasik kaynaklar bazen de kelimelerin cümlede aldığı konuma göre, nahiv konularını sıralayarak işlemiştir.¹⁰

el-Kavâ'id'deki konu sıralaması yukarıda saydığımız sıralama biçimlerinden farklıdır. Öncelikle kitapta hem sarf hem de nahiv ilmi işlenmiştir. Bunlar birbirinden ayrı değil, iç içe anlatılmaktadır. Özellikle Nahiv ilminin konuları genelde diğer kitaplarda başta anlatılan bazı konular, sonda anlatılmıştır. Örneğin, gayr-ı munsarîf isimler, mebnî ve murab kelimeler, lazım-müteaddî fiiller, كان ve benzerlerinin anlamı üçüncü ciltte verilmiştir. Fakat Arap dilinde hemen hemen her cümlede bu tür kurallar bulunmaktadır. Yani öğrenci ta ilk günden bu kuralların bulunduğu cümleleri görüyor ve okuyor. Ama

¹⁰ M. Edip Çağmar, *Halefu'l-Ahmer ve Mukaddimme fi'n-nahiv adlı eseri*, Ankara-2006, s.61.

kitabta ise, bu konular sonlara bırakılmıştır. Bu nedenle okuyucunun baştan itibaren bir an önce bu kuralları öğrenmesi daha faydalı olur.

Ayrıca genelde Nahiv kitaplarında birbirine bağlı ve arka arkaya anlatılan konular *el-Kavâi'd*'de birbirinden ayrı işlenmiştir. Örneğin, marife isimler, tesniye, maksûr, memdûde, menkûs, gayr-ı munsarıflar, esma-ı hamse vb. konular genelde irab alametleri anlatılırken işlenir ve onların ref, nasp, cezm ve cer hallerinde aldıkları alamete dikkat çekilir. Ancak burada bazıları kitabın sonunda bazıları ise, kitabın başında ve arka arkaya olmayacak şekilde anlatılmıştır. Birbirine bağlı veya aynı kategoride olan konuların ard arda anlatılmasının çok faydası vardır. Zira öğrenci bu tür konuları bir arada öğrendiğinde, birbirleri ile ilgileri olduğundan birisini hatırladığında hemen diğeri aklına gelir ve ayrıca zihninde bilgiler daha derli toplu olur. Kitapta da konular arasında bir bütünlük sağlanmış olur.

Konuların anlatım sıralaması ile ilgili diğer bir husus ise, tek bir konunun birden fazla başlık altında verilmiş olmasıdır. Bazen birden fazla başlığın altında işlenen konuların her başlıkta bir iki cümle ile sınırlandırılmış olduğu görülmektedir. Örneğin, munfasıl merfu mütekellim zamirler olan (أنا نحن) için ayrı bir başlık kullanılmış ve sadece iki cümle ile anlatılmıştır. Yine müfret, tesniye ve cemi konuları tam yedi derste işlenmiştir. Fakat verilen bilgi ise, en fazla iki derste öğrencinin anlayacağı bilgidir. Bununla birlikte yedi derste anlatılanlar sözü edilen konular için yeterli değildir. Örneğin, öğrenci *el-Kavâ'id*'deki bilgiler ile yetindiğinde, her kelimenin cem-i müzekker-i salim olabileceğini düşünebilir. Geniş olmayan bir konunun birden fazla derste işlenmesi, hem zaman hem de öğrenci açısından tercih edilecek bir durum değildir. Zira genelde gramer öğrenimden amaç dilin öğrenilip ondan sonra başka ilimlerin öğrenilmesidir. Yani gramer bir araç, diğerleri ise, amaçtır. Öğrenci açısından ise, çok sınırlı bilgilerin fazla zamana yayıp çok tekrarlanması öğrenciyi bıktırır ve çok fazla olan enerjisini ve isteğini zayi edebilir.

***el-KAVÂİ'D*'DE GRAMER İTİBARI İLE ÖĞRENCİ AÇISINDAN FAYDALI OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜMÜZ BAZI HUSUSLAR**

el-Kavâi'd isminden de anlaşıldığı üzere Arapçanın kolay bir şekilde öğrenilmesi hedeflenerek yazılmıştır. Bu itibar ile ona baktığımızda bu husus kitabın tümünde olmazsa bile bir kısmında görülmektedir. En başta gramer konularının iyi öğrenilmesi için yeteri kadar örneklerin olması ve ayrıca o maksat ile şerh kısmının ve genel alıştırmaların da olması önemli bir avantajdır. Gerçi alıştırmalar biraz daha az olsaydı hem zaman hem de öğrencinin bıkmaması açısından daha faydalı olurdu.

el-Kavâi'du'l-muyeserre ile ilgili diğer bir husus ise, azımsanmayacak kadar konuların kısa, öz ve herhangi bir probleme sebep olmayacak şekilde verilmesidir. Örneğin, mâzî ve muzari fiilin mebnî oluş halleri belirttiğimiz şekilde anlatılmıştır. Kurallarda tadrîcîlik de göze çarpmaktadır. Örneğin, önce nekre ve marife isimler, daha sonra marife isimlerin hangileri olduğu ve en son olarak marife isimler sıra ile açıklamıştır.

Diğer bir husus ise, gramer kitaplarındaki detaylara değinilmeyip öğrencinin bir sürü sıkıntıdan kurtulmasına sebep olmasıdır. Örneğin, nasp edatları işlenirken hiç gizli (ن) ‘den bahsedilmeden doğrudan (حتى، لام التعليل، لكي، كي، لن) harflerinin muzari fiili nasp ettiğini söylemektedir.¹¹ Bilindiği üzere birçok Nahiv kitabı özellikle ilk harften sonra gizli bir (أن) harfi olduğunu belirtmektedir.¹² Kanaatimizce, önemli olan sonuç ve anlamın doğru verilmesidir. (أن)’nin gizli olup olmaması arasında anlam itibari ile yanlışlık olmadıktan sonra (أن) harfinin zikredilmemesinde bir sakıncanın olmadığını düşünmekteyiz.

Yine Nahiv kitaplarında genelde ن ve benzerlerinin isim cümlesinin başına geldiği ve mübtedayı nasp edip kendisine isim, haberi de ref edip kendisine haber yaptığı şeklinde bilgi bulunmaktadır.¹³ Ama el-Kavâi‘d’de ise, haber için “haber merfu olarak kalır” şeklinde bir ifade kullanılmaktadır.¹⁴ el-Kavâi‘d’de kullanılan cümle daha mantıklıdır. Zira haber zaten daha önce merfudur. İlla ref durumunu ن ve benzerlerine nispet etmenin pek zorunlu olmadığı kanaatindeyiz. Buna benzer bir izah كان ve kardeşlerinin ismi için de ifade edilebilir. Zira onların da ismi daha önce merfu olduğu halde, onların isimlerini ref ettikleri anlatılmaktadır.¹⁵ Ama el-Kavâi‘d’de “isimleri merfu olarak kalır” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁶

el-KAVÂ‘İD’DE ANLATILAN BAZI YANLIŞ VEYA YANLIŞ ANLAŞILMAYA NEDEN OLAN GRAMER BİLGİLERİ

Çalışmanın bu kısmında Nahiv kitaplarındaki kurallara göre yanlış olduğunu veya yanlış anlaşılmaya sebep olduğunu düşündüğümüz kurallar teker teker incelenmektedir. Bunun için önce tespit ettiğimiz kuralların el-Kavâ‘id’deki Arapçası ve tercümesi verilmektedir. Daha sonra onunla ilgili açıklama yapılmaktadır.

1. Cümle çeşitleri ve cüzleri:

الجملة نوعان أولسمة تبدأ باسم مثل : الطالب ناجح. ب-فعليّة تبدأ بفعل مثل : نجح الطالب.
“Cümle iki çeşittir. A-İsim cümlesi: isim ile başlayan cümledir. Örneğin, Öğrenci başarılıdır. B-Fiil cümlesi: Fiille başlayan fiil cümledir. Örneğin, الطالب ناجح (Öğrenci başarılıdır.) ve (Öğrenci başarılı oldu).”¹⁷

Bu ifadelerle göre, Arapçada isim ile başlayan cümleye, isim cümlesi denir. Fiille başlayan cümleye de fiil cümlesi denir. İlk bakışta böyle bir tanımın çok doğru olduğu ve anlatılan kuralın sözü fazla uzatmadan kolay bir şekilde anlatıldığı görünmektedir. Ancak bu ifadelerle dikkatli bir şekilde bakıldığında böyle bir tanımın efrâdını cami ve agyarını mani bir tanım olmadığı anlaşılmakta ve bu nedenle bu tanımdan hareket eden birisi isim ve fiil cümleleri birbirine karıştırabilir. Ayrıca cümlede geçen unsurları da birbirine karıştırması söz konusu olabilir. Zira bilindiği üzere fiil cümlesinde isim olan mef’ûlun

¹¹ Sînî vdğr., a.g.e., I, 218.

¹² İbn Hişâm, Şerhu‘l-Katr, thk., Muhammed Yâsir Şeref, Lübnan 1990, s. 47-54.

¹³ es-Suyûtî, el-Behcetü‘l-mardıyye, byy., bty., s.57.

¹⁴ Sînî vdğr., a.g.e., I, 106.

¹⁵ es-Suyûtî, a.g.e., s. 48.

¹⁶ Sînî vdğr., a.g.e., II, 114.

¹⁷ Sînî vdğr., a.g.e., II, 10.

bih, mef'ûlun gayr-ı sarîh, hâl, mef'ûlun fih vb. unsurlar başta gelebilir. Hatta bir kısmında bunların başta gelmesi zorunludur.¹⁸ Örneğin,

“*Sen nerede oturuyorsun?*” أين تجلس “*Sadece İbrahim’i çağırđık.*” إبراهيم دعونا

Görüldüğü üzere bu iki cümle isim ile başlamasına rağmen fiil cümlesidir. Hatta az da olsa bazıları isim cümlesinde fiilin başta gelebileceğini belirtmişlerdir.¹⁹ Başında isim bulunan her cümlenin isim cümlesi olduğunu düşünen birisi, fiil cümlesinde mübteda ve haberden bahsedebilir. Bu ise, hiç olmaması gereken bir yanlışlığa neden olur. Eğer bir bilginin ta baştan itibaren öğrencinin böyle bir hataya düşmesine sebep olma ihtimali varsa, böyle bir tanım yapmada hedeflenen kolaylığın tersine zorluk ve karışıklık meydana çıkmaktadır. Gerçi bu veya benzeri tanımlar bu kitabın dışındaki kitaplarda da geçiyor. Ancak bu, yukarıdaki tanımdan kaynaklanan yanlış anlaşılmayı ortadan kaldırmaz.

İsim ve fiil cümlelerinin doğru anlaşılmaları için, aşağıdaki tanımları kullanmanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Ya da yukarıdaki tanımın başına غالباً “genelde” veya كثيرا ما “çoğu zaman” anlamlarına gelen bir kelime getirilir.

Fiil cümlesi:

الجملة الفعلية ما تألفت من الفعل والفاعل أو الفعل ونائب الفاعل “*Fiil cümlesi, fiil ve fâilden ya da fiil ve nâibu’l fâilden meydana gelen cümledir.*”²⁰

İsim cümlesi:

ما تألف من مبتدأ وخبر “*İsim cümlesi mübteda ve haberden meydana gelen cümledir.*”²¹ Görüldüğü üzere bu iki tanımda esas olan cümledeki kelimelerin aldıkları görevdir. Bu nedenle kelimelerin cümlede yer değiştirmeleri değildir.

2. Müzekker isimler

الاسم نوعان: -امذكّر: يدل على ذكر مثل (محمد، حمزة) و' يخلو من علامات التأنيث مثل: (ظبي، مكتب)

“*İsim iki çeşittir. A-Müzekker: müzekkere delâlet eder. Örneğin, (Muhammed, Hamza) ya da müenneslik alametlerinden hâli olur. Örneğin, (Ceylan, büro).*”²²

Burada (أو) edatının kullanılması ilginçtir. Zira Nahiv âlimlerine göre, (أو) “muhayyerlik, serbestlik, kısımlara ayırma, şüphe, belirsizlik, detay ve birden fazla şeyi bir araya getirme” vb maksatlar için kullanılmaktadır.²³ Bu cümlede ise, görüldüğü kadarı ile (أو) in ifade edilen maksatlardan herhangi birisi için kullanılması doğru değildir. (أو) in (و) gibi “birden fazla şeyi bir araya getiriyor” dense, ondan sonra gelen kısım tanımın bir parçası; yok eğer (أو) in taksim “veya” anlamında olduğu kabul edilse, ondan sonrası ikinci tanım olarak anlaşılır. Bu iki ihtimal dışında burada (أو) e bir anlam verilmesi uygun olmamaktadır Ancak söylediğimiz iki anlam da (أو) için mümkün değildir. Çünkü “ve” olursa, her müzekkerin hem müzekkere delâlet etmesi hem de

¹⁸ es-Suyûtî, *Hem ‘u’l-hevâmi’*, (thk., Muhammed Bedruddîn en-Na’sânî), I, 102; el-Ğalâyînî, *Câmi‘u’l-durûsi’l-‘Arabiyye*, Beyrut- 1414, II, 268.

¹⁹ İbn ‘Akîl, *Şerhu İbn-i ‘Akîl ‘ale’l-Elfiyye*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd, *Beyrut-1415/1995*, I, 213-216.

²⁰ Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd, *et-Tuhfetu’s-seniyye bi şerh Mukaddimetu’l-Âcurrumiyye*, Beyrut-1416/1996, s.10.

²¹ Abdulhamîd, *a.g.e.*, s.94.

²² Sînî vdğr., *a.g.e.*, I,20.

²³ es-Suyûtî, *a.g.e.*, II, 134.

mübtedanın bulunduğu cümlelerin anlamlı olmasının yeterli olduğunu savunanlar da bulunmaktadır.³⁰

İkinci sorun: Haberin isim ve nekre olmakla sınırlandırılmasıdır. Haber, isim olarak geldiği gibi cümle ve şibh-i cümle de olmaktadır.³¹ Haberin cümle ve şibh-i cümle gelebileceği herkesin malumu olduğu üzere, hemen hemen her nahiv kitabında hatta *el-Kavâ'id*'de de anlatılmaktadır.³² Evet bu ve benzeri şeyler öğrenciye kolaylık maksadı ile yapılmış olabilir. Ancak öğrenci bir kere bir bilgiyi yanlış öğrendikten sonra, onun doğrusunu öğrenmesi zordur. Arapça metinlerde isim olmayan haberler sayılamayacak kadar çoktur. Hatta şibh-i cümle ve cümle ikisi birlikte düşünüldüğünde, isim olan haberlerin daha az olduğu söylenebilir.

Haberin nekre olmasına gelince, bilindiği üzere genelde haber nekre olmakla birlikte marife olmasını engelleyen veya sınırlayan herhangi bir durum yoktur. Bunun için onun nekre ve isim olmakla sınırlandırılmasının gereksiz olduğu kanaatindeyiz. Bununla ilgili birçok örnek zikredilebilir. Örneğin, *اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُنَا*, *Muhammed bizim resûlümüzdür.* "اللهُ الْإِلَهَاءُ" *Allah yer ve gökleri yarattı* "الله خلق السموات والارض" *Allah bizim ilahımızdır.* "اللهُ" cümlelerin ilk ikisinde haber nekre değildir. Sonuncusunda ise, isim değildir.

Haber için yapılan tanımlardan bazıları aşağıdadır.

"Haber, الخبر يتم الكلام" *Haber ile mübtedanın anlamı tamamlanır.* "Haber, sözü tamamlayandır." veya "أن الخبر يتم بنفسه الفائدة مع المبتدأ،" *Şüphesiz ki haberin bizzat kendisi mübteda ile birlikte anlamı tamamlar.*³³ Bu tür tanımlar haber için efrâdını cami ve ağyarını mani olmaktadır. Mübteda ve haber ile ilgili zikrettiklerimiz, başta kitabın yazarları olmak üzere Arap gramerini bilen herkes tarafından bilinebilecek bir malumat olduğu düşüncesindeyiz.

4. Emir Fiili

فعل الأمر: وهو الفعل الذي يدلّ على طلب عمل في الحاضر أو المستقبل مثل: (اكتب-اشرب-العاب)

"Emir fiili şimdi veya gelecekteki bir işin talep edilmesine delalet eden fiildir.-اكتب-اشرب-العاب" ³⁴

Emir fiili ile ilgili bu kuralda mana itibari ile emrin tarifî yapılmıştır. Ondandır önce mâzî ve muzari fiillerinin de tanımı yapılmıştır. Fakat muzari ve mazî fiillerinde onların lafzî alametleri de zikredildiğinden onların anlaşılmasında sorun kalmamıştır. Emir fiiline gelince, sadece tanımı ile yetinilmiştir. Ancak bu durumda yapılan tanım, ağyarını mani tanım olma vasfını kaybetmiştir. Zira emir fiili için zikredilen husus Arapçada emr-i gâib fiillerini de isim fiilleri hatta fiilin yerine geçen mastarları da kapsamaktadır. Çünkü üçü de emir için zikredilen vasfa sahiptir.³⁵ Tanımla birlikte emrin alameti olan "muhataba ı'sının kabul edilmesi"³⁶ zikredilseydi, bu tanımın kapsamına ne emr-i gâib ne de isim

³⁰ el-Ğalâýînî, a.g.e., 263.

³¹ İbn 'Akîl, *Şerhu İbn 'Akîl*, I, 192.

³² Sînî vdğr., a.g.e., II, 85.

³³ er-Radî, *Şerhu 'r-Radî*, II, 41; el-Fevzân, *Ta'cîlu'n-nedâ bi Şerhi Katri'n-nedâ*, I, 94; Ali el-Carim,-Mustafa Emîn, *en-Nahvu'l-vadıh*, I(1.cüz), 48.

³⁴ Sînî vdğr., a.g.e., I, 79.

³⁵ er-Radî, *Şerhu 'r-Radî*, IV, 124; İbn-i Hişâm, *Şerhu Şuzûru'z-zeheb*, I, 270; İbn 'Akîl, *Şerhu İbn-i 'Akîl*, I, 29.

³⁶ İbn Hişâm, *Şerhu'l-Katr*, s.26.

olmamasını gerektirmektedir.⁴³ Buna göre, emir fiili gelecek zamanla sınırlı olmalı ki inşaî cümle olsun.

Dördüncü gerekçe: Hazır (şimdiki) zaman denince, konuşma anı kastedilmektedir. Emrin şimdiki zaman için olduğu iddia edildiğinde, emir ile konuşma anında olan bir olayı istenmiş olmaktadır. Bu ise, mütekellimin bir fiil var olduğu halde, onun var olmasını istemesi anlamına gelmektedir. Böyle bir durum mantıksız olur.

Beşinci gerekçe: Şimdiki zamanın varlığı konusunda nahiv âlimlerinin arasında ihtilafın olması ve bir kısım âlimlerin şimdiki zamanın varlığını kabul etmemesidir. Zira bunlara göre, bir fiil söylendiğinde ya gerçekleşmiş ya da gerçekleşmemiştir. Gerçekleşmiş ise, mazî fiil olmaktadır. Gerçekleşmemişse, müstakbel olmaktadır.⁴⁴ Evet bu açıdan baktığımızda, değil emir ve nehiy fiilleri hatta bir çok muzari fiilin şimdiki zamanı ifade ettiğini söyleyemeyiz. Ancak bu tür bazı fiilleri sadece konuşma anı ile sınırlı değildir. Bu itibar ile bu tür fiiller üç zamanı kapsayabilirler. Zira bunlardan bahsedilirken onlar konuşma anından önce dış dünyada sabit olmuşlar, konuşma anında ise, dış dünyada sürmekte. Ayrıca konuşmadan sonra ise, devam etmektedirler. Sonuç olarak şu fiil yüzde yüz şimdiki zaman ile sınırlıdır şeklinde hakîki anlamda bir ifade kullanmak oldukça sıkıntılıdır. Herhalde bundan dolayı bazı nahiv âlimleri şimdiki zaman için hayali zaman şeklinde bir tabir kullanmışlardır.⁴⁵

5. Mübteda-Haber Uyumu

إذا كان المبتدأ جمعا لغير العاقل يكون الخبر مفردا مؤنثا

“Mübteda akılsızların cemi olduğunda haber müfret ve müennes olur.”⁴⁶

Burada mübteda ve haber uyumundan bahsedilmektedir. Ancak Nahiv âlimlerine göre, mübteda akılsızların cemi olduğunda, haber cemi ve müennes de gelebilir.⁴⁷ Arapça metinlerde bu şekilde örnekler de mevcuttur. Bundan dolayı الأشجار كثيرة أو كثيرات “Ağaçlar çoktur.” “Caddeler temizdir.” الشوارع نظيفة نظيفات “Ağaçlar çoktur.” Şeklinde söylemek de doğrudur. Ancak bunun şu anda fazla kullanılmadığı ifade edilebilir. Kullanımı az olmakla birlikte, bazı modern nahiv kitaplarında da “haberinin müennes ve cemi” şeklinde gelebileceği belirtilmiştir.⁴⁸ Doğrusu da budur. Zira Arapçayı öğrenen sadece haberinin müfret ve müennes olduğu cümlelerin bulunduğu metinlerle karşılaşmayacaktır.

6. Sıfat-Mevsûf Uyumu

الصفة تطابق الموصوف في...الجمع إذا كان موصوفا عاقلا...إذا كان الموصوف جمعا لغير العقلاء تكون الصفة مفردة مؤنثة مثل جاء المهندسون الناشطون وجائت المهندسات الناشطات

⁴³ et-Taftâzânî, *Muhtasarü'l-meânî*, I,121.

⁴⁴ İbn 'Uşfûr, *Şerhu Cümeli'z-Zeccâcî*, I, 127.

⁴⁵ İbn 'Uşfûr, *a.g.e.*, I, 127. Gerçi İbn Hazm, şimdiki zaman ona göre, diğer zamanlardan önce gelmektedir. Zira onun varolması ile geçmiş zaman ve gelecek zaman meydana gelmektedir (İbn Hazm, et-Takrîb li haddi'l-mantık, I,62.).

⁴⁶ Sînî vdğr., *el-Kavâ'id*, I, 69.

⁴⁷ Ali el-Cârim-Mustafa Emîn, *en-Nahvu'l-vadih*, I, (3.cüz.) 4.;

⁴⁸ el-Cârim-Emîn, *a.g.e.*, I, (3.cüz.) 4; Ahmed Muhtar, Mustafa en-Nahhâs Zehrân-Muhammed Hâmmse Abdullatîf, *en-Nahvu'l-esâsî*, Kahire-1997, s. 341.

“*Sıfat, mevsufu akıllılara ait olduğunda, mevsufa uyar...Örneğin, جاء المهندسون (Erkek dinç mühendisler geldiler. Erkek bayan mühendisler geldiler.) Mevsuf, akılsızların cemi olduğunda, sıfat müfret müennes olur.*”⁴⁹

Yukarıda haber ile ilgili getirilen eleştiri, sıfat için de getirilebilir. Zira mevsuf, akıllıların cemi olduğunda, sıfatın cemide ona uyduğunu ifade etmektedir. Ancak mevsuf cem-i salim değilse, sıfatın müfret müennes de gelebileceği belirtilmektedir. Örneğin, الأمم الغابرون veya الأمم الغابرة şeklinde söylemek de doğrudur.⁵⁰ Ayrıca mevsuf akılsızların cemi olduğunda, sıfat müfret müennes de cem-i müennes de gelebilir. خيول خيول سابقة veya خيول سابقة denebilir.⁵¹

7. Fiil cümlesi

الجملة الفعلية تتكون من فعل وفاعل

“*Fiil cümlesi, fiil ve fâilden meydana gelmektedir.*”⁵²

Bu ifade doğru olmakla birlikte eksik kalmaktadır. Zira fiil cümlesi sadece fiil ve fâilden meydana gelmemektedir. Bunun için bazı nahiv kitaplarında olduğu gibi, الجملة الفعلية ما تألفت من الفعل والفاعل أو الفعل ونائب الفاعل “*Fiil cümlesi fiil ve fâilden ya da fiil ve nâibu'l-fâilden meydana gelen cümledir.*”⁵³ şeklinde bir ifade kullanılsa daha iyi olur. Ayrıca fiil cümlesinde bazen mef'ûlun bih, mef'ûlun fih vb. diğer unsurlar da bulunmaktadır. Bu tür tanımlarda “en az” gibi bir ifadenin kullanılsaydı, daha iyi olurdu. Böylece öğrencinin zihni yanlış bir şekilde yönlendirilmemiş olur.

8. Misal Fiil

الفعل المثال هو أول ما كان من حروفه الأصلية (الواو) مثل وقفت السيارة أمام البيت

“*Misâl fiil, ilk asıl harfî (و) olan fiildir. Örneğin, وقفت السيارة أمام البيت (Araba evin önünde durdu).*”⁵⁴

Burada misâl fiilin tarifi yapılmış ve “vâvî misâl” ile sınırlandırmıştır. Hiç “yâî misâl”den bahsedilmemiştir. Hatta konu için getirilen metin ve alıştırmalarda da misal fiil bulunmamaktadır. Halbuki bilindiği üzere gramer kitaplarında misal fiil için المثال ما كان العلة “*asıl harflerinden ilki illet harfî olan fiil*” şeklinde bir tanım yapıldıktan sonra onun “vâvî” ve “yâî” olmak üzere ikiye ayrıldığı belirtilmektedir. Yukarıdaki tanım, açıkça görüldüğü gibi eksiktir ve öğrencinin zihnini “vâvî misâl” ile sınırlandırmaktadır. Bunun yerine, en azından, biraz önce ifade ettiğimiz tanım yapılsaydı, öğrencinin yanlış yönlendirilmesine sebep olunmazdı.

9. Gayr-ı Munsarîf İsimler

الممنوع من الصرف هو الممنوع من التنوين والتنوين هو ضممتان أو فتحتان أو كسرتان على آخر الاسم

“*Gayr-ı munsarîf isim, tenvîn almaktan menedilen isimdir. Tenvîn, ismin sonunda bulunan iki zamme, iki fetha veya iki kesredir.*”⁵⁵

⁴⁹ Sînî vdğr., *el-Kavâ'id*, I, 113.

⁵⁰ el-Ğalâyînî, a. g. e., III, 224.

⁵¹ el-Ğalâyînî, a. g. e., III, 224.

⁵² Sînî vdğr., a. g. e., I, 89.

⁵³ Muhyiddîn Abdulhamid, *et-Tuhfetü's-seniyye bi şerhi'l-mukaddime*,

⁵⁴ Sînî vdğr., *el-Kavâ'id*, II, 201.

Bu tanıma göre, gayr-1 munsarîf isim cer halinde kesre alabilir. Halbuki nahiv kitaplarında gayr-1 munsarîf tanımı "الممنوع من الصرف هو الممنوع من التثوين والكسرة" şeklinde tanımlanmıştır.⁵⁶ Gerçi aktardığımız bu ifadeden bir iki konu sonra, gayr-1 munsarîf ismin başına (ال) takısı geldiğinde veya muzâf olduğunda cer halinde kesre aldığı belirtilmektedir.

Ayrıca gayr-1 munsarîfî tenvîn almayan şekilde tanımlamanın diğer bir sakıncası ise, gayr-1 munsarîf olamayan isimlerin de gayr-1 munsarîf isim olarak anlaşılmasıdır. Zira muzâf olan, mebnî olan ve başına (ال) gelen isimler de tevîn almazlar.

10. Muzaaf Fiil

الْفِعْلُ الْمُضَعَّفُ فِعْلٌ صَدَحِيحٌ يَكُونُ الْحُرْفَانِ الثَّانِي وَالثَّلَاثِينَ (حُرُوفِهِ الْأَصْلِيَّةِ) جَرْدَسٍ وَاحِدٍ
"Muzaaf fiil, asıl harflerinden ikinci ve üçüncü harfin aynı cinsten olduğu sahîh fiildir."⁵⁷

Bu tanım iki yönüyle muzaaf fiili kapsamamaktadır.

Birincisi ilk harfi illetli olan muzaaf fiilleri kapsamamasıdır. Zira tanımdaki صَدَحِيحٌ kelimesinden muzaaf fiillerin tüm harflerinin sahîh olduğu anlamı çıkmaktadır. Halbuki fiiller⁵⁸ muzaaf olmakla birlikte sahîh değildir. Evet gramer kitaplarında muzaaf fiil, sahîh fiiller arasında sayılmıştır. Ancak genelde muzaaf fiilin sahîh fiillerden sayılmasından kasıt, aynı cinsten olan harflerin sahîh olmasıdır. Yoksa onların dışındaki harfler de illa sahîh olması kastedilmemiştir. Tanımın yukarıda dediğimiz fiilleri de kapsamaması için, ondaki صحيح lafzının atılması gerekiyor.

Bu tanımla ilgili ikinci husus, tanımın sadece sülâsî fiilleri kapsamamasıdır. Zira rubaî muzaaflarda ilk harfle üçüncü harf, ikinci harf ile dördüncü harf aynı olur. Örneğin, زلزل دمدم، وسوس، زلزل fiilleri rubaî muzaafdir. Tanımın rubaî muzaafi de kapsamaması için الْفِعْلُ كَمَا هُوَ فِي هَذِهِ الْفِعْلِ كَمَا هُوَ فِي هَذِهِ الْفِعْلِ de kullanmak daha iyi olurdu.

11. Mef'ûlun Fih

ظرف المكان اسم يدل على مكان

"Zarf-ı mekan, bir yere delalet eden mansûp isimdir."⁵⁹

Bu cümle zarf-ı mekan olmayan kelimeleri de kapsamaktadır. Örneğin, "أبیتُ مَسْجِدًا" "Bir mescit gördüm", "مَكَّةُ مَكَّةُ" "Mekke-i Mukerreme'yi seviyorum" cümlelerindeki yer ifade eden isimler (مَكَّةُ ve مَسْجِدًا) bu tanıma göre, zarf-ı mekan oluyor. Ancak bu cümlelerde kullanılan yer isimlerinde herhangi bir fiilin gerçekleşmemiştir. Bu nedenle bu iki kelime de zarf-ı mekan değil de mef'ûlun bihtirler. Zarf-ı mekân için getirilen tanımın zarf-ı mekânı tam olarak kapsayabilmesi için yukarıdaki ifadenin sonuna زمن من حدوث الفعل "fiilin meydana gelmesi zamanı" olmaması bir sehiv sonucu da olabilir. Zira aynı konuda zarf-ı zaman için şu tanım yapılmıştır: ظرف الزمان اسم يدل على زمن حدوث الفعل

⁵⁵ Sînî vdğr., a.g.e., III, 169.

⁵⁶ es-Suyûtî, Hem'u'l-hevâmi', I, 24.

⁵⁷ Sînî vdğr., el-Kavâ'id, II, 227.

⁵⁸ İbrahim Mustafa vdğr., el-Mucemu'l-vasîl, İstanbul-bty., II, 1020, 1036, 1066.

⁵⁹ Sînî vdğr., el-Kavâ'id, II, 253.

12. Hâl

الحال الجملة: طَدَّ احْبُهُ معرفة

“Cümle olan hal, onun sahibi marife olur...”⁶⁰

Bu cümlede sahibu'l-halin marife olduğu anlatılmaktadır. Ancak sahibu'l-hal, hal müfret de olsa cümle de olsa bazen nekre oluyor. Hâl, sahibu'l-hâlden önce geldiğinde, nefiy veya istifham edatından sonra geldiğinde ve izafetle ya da sıfatla tahsis edildiğinde nekre olarak gelebilir.⁶¹ Cümle olduğunda ise, halin başında “vâv-ı hâliye”nin olması durumunda sahibu'l-halin nekre olması caiz olur.⁶² Sahibu'l-hâlin nekre geldiği ile ilgili çok örnek mevcuttur. Biz burada sadece bir ayeti vermekle yetinmekteyiz. كَوَالِدِي مَرَّ عَلَى خَاوِيَةٍ عَلَى عُرُوشِهَا ⁶³ altı üstüne gelmiş (ıpıssız duran) bir şehre uğrayan kimse gibi.”⁶³

13. Atf Harfleri

تفيد بل ولكن الاستدراك.

“بل ifade eder...”⁶⁴

Bu kaidede bu iki edatın atf için kullanılmasından bahsedilmektedir. İkisinin de istidrak ifade ettiği belirtilmektedir. Ancak birçok kaynakta لكن'in istidrâk, اَل'in ise, idrâb için kullanıldığı zikredilmektedir.⁶⁵ İkisi de birbirinden farklı açıklanmıştır. İstidrak, mütekellimin konuşmasından kaynaklanan yanlış bir düşünceyi gidermek, idrâb ise, bir şeye yönedikten sonra ondan vazgeçmek olarak tanımlanmıştır.⁶⁶ Görüldüğü üzere istidrak ve idrâb birbirinden farklı iki kavramdır. Bundan dolayı, iki edatın aynı gaye için kullanıldığını söylemek pek doğru değildir. Fakat bazen birisinin yerine diğeri de kullanılmıştır. Ancak sonuç aynı olsa bile kullanılış gayeleri farklıdır. Örneğin, مَا طَلَعَ الْفَجْرُ الْكَاذِبُ لَكِنَّ الْفَجْرَ السَّادِقُ لَكِنَّ الْفَجْرَ الْكَاذِبُ “fecr-i sadık doğmadı, fakat yalancı fecir doğdu.” cümlesinde mütekellim önce “fecr-i sadık”ın doğmadığını söyleyince, muhatabın aklına fecr-i kâzibin doğmadığı gelmez. Zira fecr-i kâzib, fecr-i sadıktan öncedir. Onun doğması tabidir. Ancak مَا قَامَ زَيْدٌ لَكِنَّ عَمْرًا bu cümlede ise, istidrâk vardır. Zira “Zeyd’in ayağa kalkmadığı” ifade edilince ondan Amr’ın da ayağa kalkmadığı akla gelmektedir. Bu nedenle لكن istidrak ile getirilmiştir.

14. Nefiy edatları

⁶⁰ Sîni vdğr., *el-Kavâ'id*, II, 280.

⁶¹ el-'Ukberî, *el-Lubâb*, Dimaşk-1995, I, 287; İbn Hişâm, *Şerhu'l-Katr*, s.156; Ayn mlf., *Evdahu'l-mesâlik*, II, 308.

⁶² Bedruddîn el-Murâdî, *Tavdîhu'l-makâsîd ve'l-mesâlik*, thk., Abdurrahman Ali Süleyman, byy.,-2008, I,190; el-Ğalâyînî, *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, III, 67.

⁶³ el-Bakara, 2/259.

⁶⁴ Sîni vdğr., a.g.e., II, 305.

⁶⁵ İbn Fâris, *es-Sâhibî*, Beyrut-1997, s. 103,124;ez-Zemahşerî, *el-Mufasssal*, thk., Ali Bu Mulhem, Beyrut-1993, I,405; Ebu'l-Hasan el-Varrâk, thk., Mahmûd Casim Muhammed ed-Dervîş, 'İlelu'n-nahiv, Riyad-1420, I, 377; el-Murâdî, *el-Cene'd-dânî*, byy., bty., I, 105.

⁶⁶ el-Curcânî, *et-Tarîfât*, (thk., İbrahim el-Ebyârî), Beyrut-1405, s. 34, 45; Muhammed Ali et-Tehânevî, *Keşşâfu'İstilâhâtî'l-funûn*, byy., bty., I, 280, 281, 405.

تختلف أدوات النفي في استعمالها: أمنها ما يدخل على الجملة الفعلية فينفي الفعل (لا، لن، لم).

“Nefiy edatları kullanımlarında farklıdır. A-Onlardan bazıları fiil cümlesinin başına gelirler. Fiili nefiy ederler. Onlar لَمْ، لَنْ، لَيْسَ.”⁶⁷

Nefiy edatları ile ilgili bu kural detaya inilmeden düşünüldüğünde, doğru bir kural olarak görünmektedir. Ancak bu kural bu şekli ile yanlıştır. Zira bu edatlardan لا hem mazî hem de muzari fiilin başına gelir. Fakat bilindiği üzere لَمْ، لَنْ edatları, sadece muzari fiilin başına gelmektedir.⁶⁸ Kuralın verilmiş biçimine bakıldığında bu edatların tümü emir fiili hariç bütün fiillerin başına gelmekte şeklinde bir anlam çıkarılabilir.

15. Cevap Cümlesinin Başında (ف) Harfinin Gelmesi

الأصل ألا يقترن جواب الشرط بالفاء غير أنه يجب اقترانه بها سواء أكانت أداة الشرط جازمة أم غير جازمة.....جملة فعلية فعلها منفي مثل إن تضبط نفسك عند الغضب فلن يضيع الأمر من يدك.

“Asıl cevabu’ş-şartın (ف) ile birlikte olmamasıdır. Ancak ister şart edatı cezmeden olsun ister cezmetmeyen olsun... fiil olduğunda başına (ف) harfi gelir. Örneğin, إن تضبط نفسك عند eğer sen kırgınlık anında kendine hakim olursan, işi kaybetmezsin”⁶⁹

Yukarıdaki cümlelere göre, cevap cümlesi olumsuz fiil ise, başına (ف) harfinin gelmesi zorunludur. Ancak Nahiv âlimlerine göre, cevap cümlesi olumsuz fiil olup fiilin başında sadece (ما، لن) harflerinden birisi olduğunda, (ف) harfinin gelmesi gereklidir.⁷⁰ Buna göre, cevap olan bir fiilin başına (لا، لَمْ، لَيْسَ) edatlarından birisi geldiğinde, (ف) harfinin gelmesinin zorunlu olmadığı belirtilmiştir.⁷¹

16. كان ve benzerleri

كان تفيد حدوث الخبر في الماضي وأصبح تفيد حدوث الخبر في الصباح واضحى تفيد حدوث الخبر في وقت الضحى.

“Adam haberin geçmiş zamanda, أصبح haberin sabah zamanında, كاضحى kuşluk vaktinde anlamını verir.”⁷²

Yukarıdaki kaideden كان ve kardeşlerinin sadece haberin belli bir zamanda meydana geldiği için kullanıldıkları şeklinde bir anlam çıkmaktadır. Ancak bilindiği üzere كان ve kardeşleri, o anlamları ifade etmekle birlikte “bir halden başka bir hale dönüşme (صار)” ve sadece isim ile yetinme şeklinde bir kullanımları da vardır. Örneğin, أَصْدِيحَ الرَّجُلِ عَالِمًا “Adam âlim oldu” ve أَصْدِيحَ الرَّجُلِ “Adam sabah vaktinde uyur oldu” ve أَصْدِيحَ الرَّجُلِ “Adam sabahladı.”⁷³ Ve kardeşleri en fazla “bir halden başka bir hale dönüşme” anlamında kullanılmaktadır. Ancak kitapta alınan yukarıdaki ifadelerde hiç bu kullanıma değinilmemiştir.

⁶⁷ Sînî vdğr., a.g.e., II, 314.

⁶⁸ İbn Hişâm, Şerhu’l-Katr, s.34, 65.

⁶⁹ Sînî vdğr., a.g.e., III, 70.

⁷⁰ İbn Hişâm, a.g.e., 64; el-Murâdî, a.g.e., I,10; el-Ğalâyîni, a.g.e., II, 132.

⁷¹ el-Eşmûnî, a.g.e., II (4. Cüz), 20-23.

⁷² Sînî vdğr., a.g.e., III, 167.

⁷³ İbn Hişâm, a.g.e., s.89; el-Eşmûnî, a.g.e., I, 115.

17. Taaccüp Fiilleri

...أسلوب التعجب أسلوبٌ يستعمل للتعبير عن الدهشة والتعجب لصفة قوية بارزة في شيء ما (حسنًا أو قبحًا...
تصاغ هاتان الصديغتان من الفعل مباشرة إذا كان: ثلاثيًا مثبتًا تامًا مبنيا للمعلوم متصرفًا.

“*Taaccüp üslûbu, herhangi bir şeyde kuvvetli ve belirgin olan bir sıfattan -güzellik veya çirkinlik bakımından- dolayı taaccüp ve dehşetini ifade etmek için kullanılan üslûptur... Fiil sülâsî, müsbet, tam, binâ-ı malûm ve mutasarrıf olduğunda, bu iki sîga doğrudan ondan türetilir.*”⁷⁴

Verilen kaideye göre fiil sülâsî olduğunda doğrudan taaccüp fiili ondan *أَفْعَلُ بِهِ* ve *أَفْعَلُهُ* şeklinde getirilebilir şeklinde bir anlam çıkmaktadır. Ancak bir fiilden doğrudan *أَفْعَلُهُ* ve *أَفْعَلُ بِهِ* kalıplarında taaccüp fiilini getirebilmek için zikredilen şartlarla birlikte o fiil mücerred olmalı ve farklılığa uygun olmalıdır.⁷⁵ Ama bizim alıntı yaptığımız paragrafta göre, bu iki şart gerekmiyor gibi görünüyor. Özellikle fiilin mücerred olması hiç akla gelmiyor. Sadece sülâsî demekle önemli olan fiilin sülâsî olmasına dikkat çekilmiş oluyor. Mücerret ve mezt olmaları sanki hiç fark etmiyor. Halbuki sülâsî mezt fiillerden, belirtilen taaccüp kalıpları, doğrudan doğruya getirilmemektedir.

18. Sayı

إذا ضُمَّتْ صِيغَةُ (فاعل) إلى عشر أو عشرة يصبح العدد مركبًا... فيكون العدد المركب حينئذ مبنيا على فتح الجزأين.
مثل: ...وصلت إلى هنا في اليوم الثاني عشر من هذا الشهر.

“*sîgası (فاعل) عشرة veya عشر kelimelerinden birisi ile birleştirildiğinde, her iki taraf da fetha üzere mebnî olur. Örneğin, ...Buraya bu ayın on ikisinde ulaştım.*”⁷⁶

Yukarıda verilen kaideye göre, 1’den 9’ a kadar sayılar 10 sayısı ile birleştiğinde, iki sayı da fetha üzere mebnî olur. Ancak diğer Nahiv kitaplarında 11 ve 12 sayılarının birler basamağında sayının fetha üzere değil de sükûn üzere mebnî olduğu anlatılmaktadır.⁷⁷ Olabilir bazı kitaplarda fetha üzere mebnî olmalarından da bahsedilmektedir. Fakat bu kitaplar, bildiğimiz kadarı ile, sükûn üzere mebnî olabileceklerini de ifade etmektedir.⁷⁸ Ancak bu kitapta bundan hiç bahsedilmemektedir.

19. İstisna

حَسَبَ مَوْقِعِهِ فِي الْكَلَامِ إِذَا كَانَ الْأَسْلُوبُ نَاقِصًا.

“*İstisna üslûbu eksik olduğunda, müstesna cümledeki yerine göre, i’râb edilir.*”⁷⁹

Bu ifade ile kastedilmek istenen Nahiv kitaplarında olduğu gibi, “İstisna olumsuz ve müstesna minhu mahzûf olduğunda, müstesnanın i’râbı, hazfedilmiş müstesna minhunun i’râbı gibi olur.”⁸⁰ Nitekim verilen metnin şerhinde “cümle eksik ve olumsuz olduğunda, müstesna cümledeki konumuna göre, irâblanır,” demektedir. el-Kavâ’id’de hulasa kısmında verilen bilginin bu şekilde olduğu kaide düşünülmediğinde, yanlış olur. Zira

⁷⁴ Sînî vdğr., a.g.e., III, .

⁷⁵ İbn Hişâm, Şerhu’l-Katr, s.219.

⁷⁶ Sînî vdğr., a.g.e., III, 167.

⁷⁷ el-Ğalâyînî, a. g. e., I, 17.

⁷⁸ ez-Zemahşerî, a.g.e., I, 271.

⁷⁹ Sînî vdğr., a.g.e., III, 217.

⁸⁰ ez-Zemahşerî, a.g.e., I, 98; İbn ‘Akîl, a.g.e., II,213.

müstesna minhunun nakıs olduğu cümlelerde cümle olumsuz olmaktadır. Bazı gramer kitaplarında cümle olumsuz olmadan mufarrağ müstesna olmayacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir.⁸¹ Müfarrağdan kastedilen ise, müstesna minhunun eksik olmasıdır. Demek ki bu bilgiye göre, sözü edilen cümleler olumsuz olur. Bunun için yukarıdaki ifade hemen hemen bütün Nahiv kitaplarında olduğu gibi حسب موقعه في الكلام إذا كان الأسلوب ناقصا ومنفيا şeklinde olması gerekiyor.

20. Zamirler

إذا اتصلت الأفعال بضمائر الرفع تكون الضمائر في محل الرفع فاعل.

“Fiiller merfû zamirler ile birleştiğinde, zamirler ref mahallinde fâil olurlar.”⁸²

Bu bilgiye göre, fiillere bitişik merfû zamirler, sadece fâil olurlar. Ancak fiil malum ise, bunu demek doğru olur. Fiil mechul ise, ona bitişmiş merfû zamir fâil değil de; nâibu'l-fâil olur.⁸³ Hatta fiil nakıs ise, merfû zamir fiilin ismi olur. Bundan dolayı yukarıdaki cümlenin sonuna en azından نائب فاعل şeklinde bir kayıt getirilseydi, daha güzel olurdu.

21. Muzâfun İleyh

المضاف إليه مجرور وعلامة الجر للاسم المفرد الكسرة.

“Muzâfun ileyh mecrûr olur. Müfret ismin cer alameti ise, kesredir.”⁸⁴

Bu cümleden anlaşıldığı üzere müfret ismin cer alameti kesre ile sınırlandırılmaktadır. Ancak bilindiği üzere müfret ismin cer alameti kesre olmakla birlikte müfret isim gayr-ı munsarîf olduğunda, cer alameti fetha ile olmaktadır.⁸⁵

22. Cem-i Teksîr

ويجر بالكسرة مثل: (اجتمع الرئيس إلى العلماء).

“Mükesser cemi kesre ile mecrûr olur. Örneğin, (Başkan âlimler ile bir araya geldi).⁸⁶ Anlatılan kurala göre, mükesser cemiler cer halinde, cer durumları sadece kesre ile olur. Halbuki müntehe'l-cumulerin (son çoğullar) cer halleri kesre ile değil de; fetha ile olur.⁸⁷ Bunun için mükesser cemilerin i'râbını bütünüyle munsarîf isimler gibi olduğunu söylemek doğru olmamaktadır. Belki bu tür cemiler için en azından ويجر بالكسرة dense, daha güzel olur.

23. Muzâfun İleyh

المضاف إليه اسم يأتي متصلا باسم قبله ويحدد المقصود منه مثل (كتاب محمد جديد) فهنا كلمة عامة وبعد إضافتها إلى (محمد) أصبحت محدودة.

⁸¹ el-Ezherî, *et-Tasrîh*, I, 348.

⁸² Sînî vdğr., a.g.e., I, 280.

⁸³ el-Ezherî, a.g.e., I, 285.

⁸⁴ Sînî vdğr., a.g.e., I, 112.

⁸⁵ el-Ezherî, a.g.e., II, 23.

⁸⁶ Sînî vdğr., a.g.e., III, 140..

⁸⁷ İbn Hişâm, *Şerhu'l-Katr*, s.217.

“Muzâfun ileyh kendisinden önceki isme bitişik olarak gelen isimdir. Kendinden önce gelen isimden kastedilene belirlemektedir. Örneğin, كتاب محمد جديد (Muhammed’in kitabı yenidir), Kitap genel bir kelime olup sonrasına muzaf olması ile belirlenmiştir.”⁸⁸

Bu ifadeler muzâfun ileyh’in ne olduğunu bize anlatmaktadır. Ancak okuyucu daha önce muzâfun ileyhi bilmiyorsa, bu ifadelerden ne kastedildiğini anlayamaz. Ayrıca bu tanım anlaşılıp doğru olduğu kabul edilirse de, sıfat için de yapılabilir. Zira sıfat da mevsuftan hemen sonra gelmekte ve ondan kastedilene sınırlandırmaktadır. Örneğin, ولد بيت جميل “güzel bir ev” sıfat tamlamalarında, sıfat kendinden önceki ismin kastedilene, sınırlandırıyor. Belki bazı Nahiv kitaplarında olduğu gibi, يخصصه أو يعينه şeklinde bir tabir⁸⁹ kullanılsaydı, tarif muzâfun ileyhe daha uygun olacaktı. Zira bu şekildeki bir sınırlama izafetin tanımında genelde kullanılmıştır. Bundan dolayı onların kullanılması hemen izafeti akla getirmektedir.

İzafetin anlatıldığı bu konuda diğer bir husus ise, muzâf her ne kadar şerh kısmında isim olarak zikredilmişse de kaide kısmında isim olarak hiç ifade edilmemiştir. Yabancılara yönelik yazılmış bir gramer kitabında muzâfun isim olduğunun açık bir şekilde ifade edilmemesi, kanaatimizce, pek doğru değildir.

24. Temyîz

التمييز اسم نكرة جاء ليميز ويوضح المراد مما جاء قبله في الجملة مثل: بعثت كيسا قطنا... اطمأن زياد نفسا. “Temyîz, kendinden önce cümlede gelmiş olandan kastedilene açıklamak veya onu ayırmak için gelmiş nekre bir isimdir.”⁹⁰

Bu tanımda “cümlede ondan önce gelmiş olandan kastedilene açıklamak için” ifadesinden temyiz’in müfret mümeyyez ile sınırlandırıldığı şeklinde bir anlam çıkmaktadır. Zira temyîzden önce cümlede kelime geçmekte ve temyiz onu açıkladığında müfredin temyîzi olmaktadır. Burada önce geçen veya önce gelen lafızlar önemlidir. Bu lafızlardan temyîz’in cümlede geçen bir lafzı açıkladığı anlaşılmaktadır. Halbuki temyîz bazen cümlede geçen bir lafızdan ziyade, onun genelinde sezilen kapalılığı açıklamaktadır. İşte yukarıdaki tanım bu yönü ile eksik olup temyiz’in tam olarak anlaşılması doğrultusunda yapılmış bir tanım değildir. Okuyucu bu temyîz’in müfredin temyîzi ile sınırlı olduğunu düşünebilir. Ancak temyîzden sonra zikredilen misal, tanımın öyle olmadığını göstermektedir. Zira اطمأن زياد نفسا cümlesindeki temyîz cümlemin temyîzidir. Tanım ile verilen örnekler birbirine uymamaktadır. Cümlemin temyîzi cümledeki kapalılığı açıklamaktadır. Cümledeki kapalılık ise, cümlede gelen değil de; cümlede varolan veya muhatabın zihninde meydana gelen kapalılıktır. İşte bu nedenle temyîz için zikredilen tanım temyîz’in iki türünü de kapsamamaktadır.

التمييز اسم نكرة مُبَيَّنٌ لإبهام اسم أو نِسْبَةٍ şeklinde veya benzeri bir tanımın yapılması temyîz’in iki kısmını da kapsardı.

Yukarıdaki iki tanım da temyîz’in iki çeşidini kapsamaktadır. Son tanım el-Kavâid’deki tanıma biraz benzemekle birlikte, el-Kavâ’id’de الجملة في kelimesi olmasaydı, herhangi bir sorun kalmayacaktı. Bu tanımla ilgili başka bir husus ise, ليميز ويوضح fiillerinden birisi

⁸⁸ Sînî vdğr., a.g.e., I, 112.

⁸⁹ İbn Hişam, *Evdahu’l-mesalik*, II, 362.

⁹⁰ Sînî vdğr., a.g.e., II, 157.

⁹¹ İbn Hişâm, *Evdahu’l-mesalik*, II, 360.

zait gibi görünmektedir. Zira tanımlarda benzer ifadeler pek kullanılmaz. Tanımlar kısa ve öz olur.

25. Te'kîd

1-التوكيد اسم يأتي بعد اسم آخر لتأكيدِه وتقوية معناه ويسمى الأول مؤكداً والثاني توكيداً.

2-يتبع التوكيد المؤكد في إعرابه ويتصل به ضمير يعود على المؤكد. مثل سلمت على الضيوف جميعهم نجح الطالبان كلاهما في الامتحان.

3-من أسماء التوكيد: كلّ, جميع, نفس, عين, كلا, كلنا.

1-Tevkîd, bir isimden sonra onun manasını pekiştirmek için gelen isimdir. Birincisine müekked, ikincisine, tevkîd denir.

2-Tevkîd, i'râbında müekkede uyar. Ona müekkede dönen bir zamir bitişir. Örneğin, Bütün misafirlere selam verdim, iki öğrenci de sınavda başarılı oldu.

3-3-من أسماء التوكيد: كلّ, جميع, نفس, عين, كلا, كلنا.⁹²

Te'kîtle ilgili zikredilen bu kurallar sadece manevî te'kit ile ilgilidir. Halbuki lafzî te'kîd de vardır. Fakat burada lafzî mi? Manevî mi olduğu belirtilmeden sadece te'kid olarak anlatılmaktadır. Bu ise, öğrencinin Arapçadaki te'kidin sanki sadece bundan ibaret olduğunu düşünmesine sebep olmaktadır. Söylediğimiz bu yanlış anlaşılmanın olmaması için ya lafzî te'kîd de anlatılmalıydı ya da başta anlatılanların manevî te'kîd için olduğu belirtilmeliydi.

DAHA ÖNCE BAHSEDİLEN HUSUSLARIN NEDENLERİ, KATEGORİLERİ VE DOĞURACAKLARI MUHTEMEL SONUÇLAR

el-Kavâidu'l-'Arabîyyetu'l-muyessere'nin yazarlarını görmemiş olmama rağmen büyük ihtimal makalenin başından şu an kadar el-Kavâid ile ilgili anlattığımız hususların yazarların bilgi eksikliğinden kaynaklanmadığı söylenebilir. Zira ifade edilen bilgilerin önemli bir kısmı iyi Arapça gramer bilgisine sahip olan herkesin bildiği şeylerdir. Bu eseri yazan hocalar da Arapça hocaları olduğuna göre, yüzde yüz söyledığımız hususları bilmektedirler. Bunun yazarların kendilerince farklı gerekçeleri olabilir. Ancak dil öğretiminde herkes kendine göre, dilin kurallarından istediğini anlatsa istemediğini de anlatmazsa ya da bir kısmını başa bir kısmını da sona veya birbirine bağlı bilgileri birbirinden ayrı verilmesi taktirde yanlışlıkların olması kaçınılmaz olacağını düşünmekteyiz. Yazarlar, kitabın önsöz kısmında şöyle bir söz söylemektedirler: "*el-Kavâidu'l-'Arabîyyetu'l-Müeyssere*'nin hazırlanmasında esas yazarların ve Arap Dil Enstitüsü'ndeki arkadaşlarının Arapça konuşmayanlar için yaygın ve zorunlu olarak gördükleri kurallardır. (Bu kitap hazırlanırken) kısımlara ve anlaşılması kolay gelecek küçük parçalara ayırmaya, riayet etmeye, imkan nisbetinde faydasız istihlaları kullanmaktan sakınma ve bilinen geleneksel konu işleme üslûplarından farklı bir şekilde konuları arzetme vb. hususlara dikkat edildi."⁹³ Önsözün başka bir yerinde ise, yazarlar

⁹² Sînî vdğr., a.g.e., III,197.

⁹³ Sînî vdğr., a.g.e., I, 5.

yabancı dillerin öğretimindeki evrensel tecrübelerden ve uygulamalı dil bilimlerindeki modern teorilerden istifade ettiklerini belirtmektedirler.⁹⁴

Yukarıdaki ifadelerden yazarların konuların kolay anlaşılması için farklı bir yöntem izledikleri ve Arapça dışında yabancı dillerdeki dil öğretim birikimlerinden istifade ettikleri görülmektedir. Bizim kanaatimize göre, büyük ihtimal bu iki durum bu makalenin başından beri anlattığımız olumsuz durumların el-Kavâi'd'de vaki olmasına neden olmuştur. Biz aşağıda onları kategoriye ayırıp doğurdıkları sonuçları açıklayacağız.

1. Genel lafız veya cümleler kullanılmıştır. Bundan dolayı anlatılan kural o genel altında olan her kelime veya cümleyi kapsamıştır. Ancak bu umumilik sürekli doğru olmamıştır. Bu nedenle bu tür durumlarda ya istisna yapılmalıydı ya da genel ifade kullanılmamalıydı. Bunun için cevap (ف) 'sının olumsuz fiilin başına gelmesi örnek verilebilir. Ayrıca müfret isimler ve cem-i mükesserlerin i'râbı için anlatılanlar da buna örnektir.

Bir kural genel olmadığı halde, genel olduğu şeklinde anlaşılırsa, kolay ve kısa sürede öğrenme hedefine ters düşer. Bu durumda bir konu hakkında doğru bir kural öğretilirken, beraberinde yanlış bir kural da öğretilmiş oluyor. Bunun düzeltilmesi ise, zordur.

2. Bir kısım tanımlar, kısa ve basit bir şekilde ifade edildiği için efradını cami ve ağyarını mani olma vasıflarını haiz değildir. Örnek olarak isim ve fiil cümlesi ile gayr-ı munsarîf tanımları zikredilebilir.

Bu tür tanımlar kolay anlaşılrsa da, faydasından çok zararı var. Bu şekildeki tanımlar tam belirleyici olmadıklarından bilip bilinmemeleri arasında fark yoktur.

3. Bazen yapılan tanım doğru olmakla birlikte verilen örnek tanımın kapsamına girmemektedir. Örneğin, temyîzin tanımı doğrudur. Ancak onun için zikredilen cümleler tanımın kapsamına girmemektedir. Bu durumda ise, verilen örnekler de tanım da yanlış anlaşılmaktadır.

4. Bazı durumlarda ise, bir konunun sadece bir bölümü bir bölümü onun tümüdür gibi anlatılarak öğrencinin o konunun sadece anlatılan kısımdan ibaret olduğunu zannetmesine sebep olmuştur. Örneğin, misal fiiller ve te'kîd konuları.

Böyle bir durumda ise, hem öğrenci anlatılmayan öğrenmemiş oluyor hem de anlatılan konuyu yanlış öğreniyor.

5. Yaygın olan veya ilk akla gelen kullanımdan bahsedilmektedir. Örneğin, sıfat-mevsûfun, mübteda ve haberin uyumunda bu yapılmıştır.

Bu tür kurallarda tabi olarak yaygın olarak kullanılan kural zikredilir. Ancak istisnaya yer vermeksizin ve başka kullanım yokmuş anlamına gelen cümlelerin kullanılması hem Arapçada derinleşmek isteyenler hem de diğerlerin farklı kullanımlar karşısında şaşırmasına sebep olmaktadır.

6. Bazen günlük olarak bile çok kullanılan kelimelerin meşhur kullanımları ihmal edilmiş, hatta daha az kullanılanları öne çıkarılmıştır. Örneğin, كان ve benzerlerinin anlamları için söylenenler zikredilebilir.

Bu durum, Arapçayı normal günlük konuşmada kullanan veya kitaplardan istifade eden kimseler için hem zorlaştırmakta bilgi eksikliği hem de çelişki meydana gelmesine sebep olur.

⁹⁴ Sîni vdğr., a.g.e., I, 6.

7. Bazı bilgileri eksik ve yanlış verilmiştir. Mufarrağ müstesna ile ilgili verilen bilgi bunun için örnek olarak anlatılabilir.
Bu hem öğrencinin zihninde çelişkiye neden olur hem de Arapçayı öğrenen kimseyi yanlış kullanımlara yöneltebilir.
8. Bazı kaidelerde ise, farklı iki ihtimal olmakla birlikte, kullanılan ifade sanki tek bir ihtimal olduğunu anlatmaktadır. Örneğin, on iki sayısındaki iki sayısının فاعل şeklinde gelmesi durumunda iki sayısının sanki sadece fetha şeklinde okunuşu var anlatılmaktadır. Bu ise, öğrenciyi şaşırtır ve öğrencinin aslında Arapçada var olan bazı kuralların Arapça olmadığını düşünmesine sebep olabilir.
9. Bazen kavramlar birbirinin yerine kullanılmıştır. Örneğin, istidrak idrâb yerine kullanılmıştır.
Gramerde önemli olan hususlardan birisi de ıstılah kullanımıdır. İstılahların yanlış kullanımı diğer bilgilerle de yanlış olmasına sebep olabilir. Zira ıstılahlar bir ilmi oluşturan temel kelimelerdir.
10. Başlarda olması gereken konular sonda anlatılmıştır. Mebnî, kelimeler, gayr-ı munsarıflar örnek verilebilir.
Konuların öncelik ve sonralık durumu çok önemlidir. Zira önce olan konuların daha kolay olmaları ve sonraki konuların anlaşılmasında temel olmaları bunu gerektiriyor. Ayrıca başta olması gereken konularla ilgili örnekler Arapça metinlerde daha çok bulunmaktadır. Bu nedenle öğrencinin bir an önce bu tür konuları öğrenmesi daha faydalı olur.
11. Konuların iyi anlaşılması maksadı ile bazen bir-iki kelime bağımsız bir konu şeklinde işlenmiştir. Örneğin, mütekellim merfu munfasıl zamirler
Bir konuda kaide itibari ile çok sınırlı olan bir-iki kelimenin kullanılması ve onlar için çok fazla alıştırmaya verilmesi değişik açılardan sıkıntıya sebep olmaktadır. Öncelikle konuların çok kısımlara ayrılması konu bütünlüğünün ortadan yok olmasına, konuların çok görülmesine, alıştırmalardan dolayı az bilgiye çok emek verilmesine ve fazla zaman ve emekten dolayı öğrencinin bıkmalarına neden olduğunu düşünüyoruz.
12. Gerekli bazı konuların işlenmemiştir. Örnek olarak ism-i fiiller, nisbet temyîzi، ليس ‘ye benzeyen nefiy edatları zikredilebilir.
Bazı konuların eksik olması ise öğrenci için sıkıntıdır. Zira Arapça metinlerde öğrenci onların eksikliğini sürekli hisseder. Ancak bu, yanlış veya yanlışla sebep olan bilgiler kadar zararlı değildir.
13. Bazen bir ıstılah kullanılmıştır. Ama o ıstılahın ne olduğu ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Örneğin, gayr-ı munsarıf konusunda muntehe’l-cumû‘ sîgası kullanılmış; fakat bir açıklama yapılmamıştır.
Böyle izah edilmeden verilen ıstılahlar, öğrencinin o ıstılah ile diğer ıstılahların birbirleri karıştırmalarına sebep olabilir.
14. Bazı konulara birden fazla ders tahsîs edilmesine rağmen onlar hakkında çok önemli bilgi verilmemiştir. Örneğin, cem-i müzekker-i salimi anlatmasına rağmen hangi kelimelerden getirilmesi ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Sonuç

el-Kavâ'idu'l-'arabiyyetu'l-müeyyessere adlı eser gramerin kolaylaştırılması ve kısa zamanda öğrenilmesi amacı ile yazılmıştır. Ancak bununla birlikte makalenin başından

sonuna kadar anlattıklarımızdan da anlaşıldığı üzere bu hedefi gerçekleştirdiğini söylemenin pek mümkün olmadığı kanaatindeyiz. Sonuçtan önce maddeler halinde sırladığımız hususların bunu açık bir şekilde ortaya koyduğunu düşünmekteyiz. Bununla birlikte kısa vadede, bu eserin sözü edilen hedefe ulaştığını söyleyenler de vardır. Fakat kesinlikle bu kitaptaki kurallarla yetinen kişi gramer ile ilgili sürekli bazı yanlış bilgilere sahip olur. *el-Kavâ'id* ile yetinmeyip başka eserleri okuyan da öğrendiği yanlış bilgileri düzeltmede sıkıntı çeker. Zira öğrenilen yanlış veya yanlışsa sebep olan bilgilerin insan zihninden atılması ve onların yerine doğru bilgilerin konulması güç bir iştir.

KAYNAKÇA

ABBÂS, Hasan,

_____ *en-Nahvu'l-vâfi*, Kahire bty.

ABDULHAMÎD, M. Muhyiddîn,

_____ *et-Tuhfetu's-seniyye bi şerhi'l-Mukaddimeti'l-Âcurrûmmiyye*, Beyrut 416/1996.

el-AHMER, Halef,

_____ *Mukaddime fî ilmi'n-nahvi*, nşr., İzzuddîn et-Tenûhî, Dımaşk 1381/1961.

el-Cârim, Ali-EMÎN, Mustafa,

_____ *en-Nahvu'l-vâdih*, Riyad-1984.

el-CURCÂNÎ, es-Seyyid eş-Şerîf,

_____ *et-Tarîfât*, (thk., İbrahim el-Ebyârî), Beyrut-1405

ÇAĞMAR, M. Edip,

_____ *Halefu'l-Ahmer ve Mukaddimme fî'n-nahiv adlı eseri*, Ankara-2006

EBÛ ALÎ el-FÂRİSÎ, el-Hasan b. Ahmed,

_____ *Kitâbu'l-İdâh*, nşr., Kâzım Bahr el-Murcân, Beyrut 1416/1996.

el-EŞMÛNÎ, Ali b. Muhammed,

_____ *Şerhu'l-Eşmûnî 'ale'l-Elfiyye*, byy., bty.

el-EZHERÎ, Halid b. Abdillâh,

_____ *Şerhu't-Tasrîh 'ale't-Tavdîh*, Beyrut bty.

- el-FEVZÂN, Abdullah b. Salih,
Ta'cîlu'n-nedâ bi Şerhi Katri'n-nedâ, byy., bty.
 el-ĞALÂYİNÎ, Mustafâ,
 _____ *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, Beyrut, 1414/1994.
 İBN 'AKÎL, Bahâuddîn Abdullah,
 _____ *Şerhu İbn-i 'Akîl 'ale'l-Elfiyye*, nşr., M. Muhyiddîn Abdulhamîd,
 Beyrut 1415/1995.
 İBN FÂRİS, Ahmed,
 _____ *es-Sâhibiyyu fî fikhi'l-luga*, nşr., Ahmed Hasan Besc, Beyrut
 1418/1997.
 İBN HAZM,
 _____ *et-Takrîbu li haddi'l-mantık ve'l-medhalu ileyh bi'l-elfâzi'l-*
'amiyye, (thk. İhsan Abbas), Beyrut-1990.
 İBN HİŞAM Cemaluddin b. Yusuf el-Ensari,
 _____ *Muğni'l-lebîb*, nşr., Mâzin Mübârek-Ali Hamdullah, Beyrut 1985.
 _____ *Evdahu'l-mesâlik*, nşr. M. Muhyiddîn Abdulhamid, Kum 1366.
 _____ *Şerhu'l-Katır*, nşr., Muhammed Yâsir Şeref, Beyrut 1990.
 _____ *Şerhu's-Şuzûri'z-zeheb*, nşr., Berekât Yûsuf Hebbûd, Beyrut
 1414/1994.
 İBN MÂLİK, Muhammed b. Abdillâh,
 _____ *Şerhu't-Teshîl teshîlu'l-fevâid ve tekmîlu'l-makâsid*, nşr., M.
 Abdulkadir 'Atâ-Târik Fethî es-Seyyid, Beyrut 1422/2001.
 İBN RÜŞD, Muhammd,
 _____ *ed-Darûri fî's-sinâ'ati'n-nahv*, (thk. Mansûr Ali Abdu's-Semî'), Kahire-
 2002
 İBNU'S-SERRÂC, Muhammed b. Sehl,
 _____ *el-Usûl fî'n-nahv*, nşr., Abdulhuseyin el-Fetlî, Beyrut 1420/1999.
 İBN 'USFÛR, Ali b. Mu'min,
 _____ *Şerhu Cumeli'z-Zeccâci (eş-Şerhu'l-kebir)*, nşr. Sâhib Ebû Cenâh,
 Beyrut 1419/1999.
 İBN YAÎŞ, Muvaffakuddîn,
 _____ *Şerhu'l-Mufassal*, Beyrut bty.
 el-KÎŞÎ, Muhammed b. Ahmed,
 _____ *el-İrşâd ilâ 'ilmi'l-i'râb*, nşr., Yahya Murâd Kahire 1425/2004.
 el-MEKKÛDÎ, Abdurrahman el-Fâsî,
 _____ *Şerhu'l-Mekkûdî 'ale'l-Elfiyye*, Beyrut 1422/1002.
 MUHTÂR, Ahmed-ZEHRÂN, Mustafâ en-Nahhâs- ABDULLATÎF Muhammed
 Hâmmse,
 _____ *en-Nahvu'l-esâsî*, Kahire-1997.
 el-MURÂDÎ, Bedruddîn,
 _____ *Tavdîhu'l-makâsid ve'l-mesâlik*, thk., Abdurrahman Ali Süleyman,
 byy.-2008.
 er-RADÎ, Muhammed b. Hasan,
 _____ *Şerhu'r-Radî 'ale'l-Elfiyye*, nşr., Yûsuf Hasan Ömer, byy., 1398/1973.

- es-SABBÂN, Muhammed b. Ali,
_____ *Hâşiyetu's-Sabbân 'alâ Şerhi'l-Eşmûnî*, byy., bty.
SÎNÎ, Mahmûd İsmâîl, es-SEYYÎD, İbrahîm Yûsuf, eş-ŞEYH, Muhammed er-Rifâî,
_____ *el-Kavâi'du'l-'Arabiyyetu'l-muyessere*, byy., bty.,
es-SUYÛTÎ, Celâluddin,
_____ *el-Behcetu'l-mardıyye*, byy., bty.
_____ *Heme'u'l-hevami' fi'n-nahv*, nşr., es-Seyyid Muhammed Bedruddin en-
Na'sani, Kum-1985.
et-TEHÂNEVÎ, Muhammed Ali,
_____ *Keşşâfu istulâhati'l-funûn*, byy., bty.,
el-UKBERÎ, Abdullah Ebu'l-Bekâ,
_____ *el-Lubâb fi 'ileli'l-'i'râb*, nşr., Ğâzî Muhtar Tuleymât, Dımaşk 1995.
el-VARRÂK, Ebu'l-Hasan,
_____ *'İlelu'n-nahiv*, thk., Mahmûd Casim Muhammed ed-Dervîş, Riyad-1420.
ez-ZE'BELÂVÎ, Salahuddîn,
_____ *Dirâsâtun fi'n-Nahiv*, byy., bty.
ez-ZECCÂCÎ; Ebu'l-Kâsım,
_____ *el-İdâh fi 'ileli'n-nahv*, nşr., Mâzin Mubârek, Beyrut 1406/1986.
_____ *Kitâbu Hurûfi'l-me'ânî*, nşr., Ali Tevfik el-Hamd, Beyrut 1984.
ez-ZEMAŞŞERÎ, Mahmud b. Ömer,
_____ *el-Mufassal fi ilmi'l-luga*, nşr., Muhammed İzzuddîn es-Sa'dî, Beyrut
1410/1990